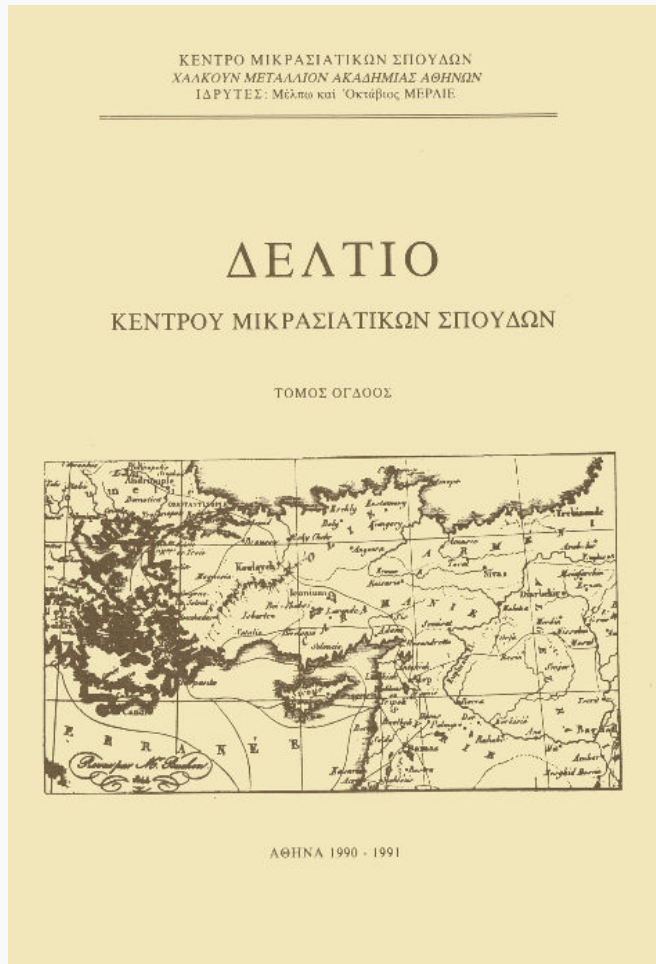

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 8 (1990)

Προλεγόμενα στο βιβλίο του Βαράσου της Καππαδοκίας: [1934-1935]

Δημήτρης Λουκόπουλος

doi: [10.12681/deltiokms.240](https://doi.org/10.12681/deltiokms.240)

Copyright © 2015, Δημήτρης Λουκόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λουκόπουλος Δ. (1990). Προλεγόμενα στο βιβλίο του Βαράσου της Καππαδοκίας: [1934-1935]. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 8, 239–244. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.240>

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΒΑΡΑΣΟΥ
ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
[1934-1935]

Ἄρχικὸ καὶ βασικὸ σκοπὸ τοῦ τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἄρχεῖο ἔβαλε νὰ περισώσῃ τὰ τραγούδια καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα τὰ προσφυγικά, πού σὰ νιόφερα καὶ σκορπισμένα δῶ κεῖ μαζί με κείνους πού τὰ τραγουδοῦν πᾶνε σιγὰ-σιγὰ νὰ ἐκλείψουν.

Εὐθὺς πού μπήκαμε ὁμως μέσα στὶς προσφυγικὲς μᾶζες κι ἀρχίσαμε νὰ ἀνασκαλεύουμε τὴν πολὺπλευρὴ καὶ πολυσύνθετη ζωὴ τῶν προσφύγων, νιώσαμε καὶ πῶς δὲν πρέπει νὰ περιοριστοῦμε ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὰ τραγούδια τους, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ξαπλώσουμε τὴν ἔρευνα καὶ σ' ὅλη τους τὴ λαογραφία πού μέρος τῆς εἶναι καὶ τὰ τραγούδια. Ἔτσι θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ μελετηθῇ καὶ τὸ τραγούδι πιὸ καλὰ μέσα στοῦ λαογραφικοῦ του περιβάλλον ἀπ' ὅπου ξεπετάχτηκε, ἀπαράλλαχτα ὅπως πιὸ καλὰ μελετιέται τὸ κάθε ζῶο καὶ φυτὸ στὸν τόπο ὅπου ζῆ παρὰ ἔξω ἀπ' αὐτόν.

Σιγὰ-σιγὰ εἶδαμε ἔτσι πῶς ἡ δουλειὰ παίρνει πλάτος, καὶ πλάτος πολὺ ἐνδιαφέρον· γενικέψαμε λοιπὸν τὴν προσπάθειά μας δίχως νὰ τόχουμε στὸ νοῦ μας ἀπ' ἀρχῆς. Μᾶς τράβηξε ἡ ἰδέα πῶς χρέος τῆς σύγχρονης γενεᾶς μας εἶναι νὰ περισώσῃ καὶ τὴ λαογραφία τῶν προσφύγων, γιατί δίχως ἄλλο, ἂν αὐτὸ δὲ γίνῃ, ἡ λαογραφία τους θὰ συνταφῇ με κείνους πού τὴν ἔφεραν ἀπὸ τοὺς τόπους πού ἀφήκαν γιὰ νὰ γίνουν οἱ πρόσφυγές μας.

Τὰ παιδιὰ τῶν προσφύγων —τὸ βλέπομε ὀλοφάνερα— μόνο τὴν ἀνάμνηση τῆς γενέτειρας τῶν γονέων τους καὶ τὴν ἠγῶ τοῦ χαλασμοῦ τους τὸ πολὺ-πολὺ θὰ ἐπιζήσουν· τ' ἄλλα θὰ τὰ λησμονήσουν. Εἶναι φυσικὸ νὰ ἀφομοιωθοῦν πέρα γιὰ πέρα. Τὴ βλέπομε καὶ τώρα τὴν ἀφομοίωση. Τὰ προσφυγόπουλα οὔτε καὶ θέλουν νὰ προσέξουν στῶν γονέων τους τὴ λαογραφία. Περιφρονοῦν τὰ παλιὰ κείμενα σὰν ἀσυγχρόνιστα, σὰν ἔξω ἀπὸ τόπο. Εἶδαμε ἐξᾴλλου πῶς τὸ Κράτος ὡς τώρα τὸ μόνο ἐνδιαφέρον πού ἔδειξε γιὰ τοὺς πρόσφυγες ἦταν γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους· γι' ἄλλο τίποτε δὲ φρόντισε.

Νὰ οἱ λόγοι πού ἐπέβαλαν νὰ ἐκτείνωμε τὸν κύκλο τῆς ἐνέργειας τοῦ Μουσικοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ στὴ λαογραφία τους· κι ἀρχίσαμε νὰ συλλέγουμε κατὰ ἓνα ὀρισμένο σχέδιο ὑλικὸ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ πολὺ. Ἡ ἀρχὴ ἔγινε ἀπὸ τὴν Καππαδοκία. Αὐτὴ σὰν ξέχωρο ἐντελῶς τμήμα ἀπὸ τὰ

Η ΜΕΛΙΩ ΜΕΡΛΙΕΡ, ὁ Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ καὶ ἓνας πρᾶγουδιστής.

άλλα όπου ζούσαν Έλληνες, έχει και πιο μεγάλο το ενδιαφέρον. Έξον από τα άλλα, ή Καππαδοκία το ύλικό που δίνει, το δίνει σε ιδιότυπη γλώσσα γλώσσα άκατανόητη από τους άλλους Έλληνες, γιατί σχηματίστηκε μόνη της δίχως να έρχεται σ' έπαφή με το κοινό γλωσσικό όργανο του άλλου Έλληνισμού, τή δημοτική γλώσσα. 'Απ' αυτή τήν άποψη το λαογραφικό ύλικό τής Καππαδοκίας έχει και γλωσσικό ενδιαφέρον μεγάλο, που έμεις οί Έλληνες δέ νιώσαμε άκόμα. Δέ νιώσαμε δηλαδή πόση σημασία έχει μέσα στον όλον πολιτισμό μας ή πλατιά γνώση όλων τών γλωσσικών ιδιωμάτων μας. 'Απ' τά πολλά γλωσσικά ιδιώματα τής Καππαδοκίας ένα είναι και κείνο που μιλιέτανε στο Βαράσο και πέντε άλλα χωριά που χτίστηκαν από Βαρσώτες, άποικίες του.

Πρώτος άπ' όλους που μελέτησε όπωσούν τά Καππαδοκικά γλωσσικά ιδιώματα είναι ό μακαρίτης Π. Κ. Καρολίδης κι έβγαλε στη Σμύρνη το 1885 «Γλωσσάριον συγκριτικόν Έλληνοκαππαδοκικών λέξεων ήτοι ή έν Καππαδοκία λαλουμένη έλληνική διάλεκτος και τά έν αυτή σωζόμενα ίχνη τής αρχαίας Καππαδοκικής γλώσσης»· πιο πλατιά μιλεί για τó φαρασιώτικο ιδίωμα. Τούτον τόν άκολούθησε ό Paul de Lagarde με μία του ανακοίνωση στα 1886 «Neugriechisches aus Kleinasien» στη Göttingen. Στα 1909 έβγαλε κι ό Η. Gregoire Γραμματικές σημειώσεις κι ένα λαϊκό παραμύθι από τά Φάρασα, όπου έμεινε δυό μέρες.

Ό 'Αρχέλαος στη «Σινασό» του (σ. 137) μάς έδωσε ένα υπόδειγμα λόγου Βαρσιώτικο αλλά πολύ άτελές κι άμελέτητο. Κείνος όμως που μελέτησε αλήθεια, έπίμονα και έπιστημονικά τά γλωσσικά ιδιώματα τής Καππαδοκίας είναι ό 'Αγγλος καθηγητής κ. R. M. Dawkins κι έβγαλε στο Cambridge το 1916 κι ένα όγκωδη τόμο από 695 σελίδες γραμματική, κείμενα και γλωσσάριο. 'Από τή γλωσσική πλευρά κανείς άλλος ως τώρα δέ μελέτησε τήν Καππαδοκία τόσο όσο ό άκούραστος αυτός 'Αγγλος. Ό,τι έκαμε για τó ιστορικό και άρχαιολογικό μέρος ό Γάλλος κληρικός S. de Jerphanion έκαμε τούτος για τά γλωσσικά τής Καππαδοκίας ιδιώματα. Αυτά και κάτι άλλα ψίχουλα έχουμε για δοκουμένα μας. Τί πειράζει όμως, άφού έχουμε όλην τήν έμψυχη Καππαδοκία έδω; Οί πολυποίκιλοι λαοί της, νά τó άντικείμενο τής μελέτης μας τής λαογραφικής, πλουσιώτατο και ίκανοποιητικό.

'Η Διευθύντρια του Μουσικού Λαογραφικού 'Αρχείου κ. Μέλω Μερλιέ έξόν άπ' τούς μουσικούς μελάδες ανάλαβε και τήν κολοσσιαία προσπάθεια νά περιμαζέψη τά κείμενα τών Καππαδοκικών τραγουδιών σε ένα corpus, έπειτα παράλληλα μ' αυτό και τή λαογραφία όλων τών βόρειων περιφερειών τής Καππαδοκίας, δηλαδή καταπιάστηκε με δουλειά που θά κοστίση χρόνο άρκετό και κόπους παραπολλούς.

Σε μένα ανατέθηκε ή μάλλον έτυχε νά πέσω στα Φάρασα και τις άποικίες τους. Μαθημένος όπως είμαι από τέτοιες δουλειές στην άρχή τó πήρα για εύκολο πράμα και νόμισα πώς γρήγορα θά τελειώσω. Σιγά-σιγά όμως κατάλαβα πώς ή δουλειά που καταπιάστηκε σκοντάφτει στη γλώσσα. Δίχως νά μάθω τή Φαρασιώτικη γλώσσα είναι άδύνατο νά βγώ σ' άποτέλεσμα, αλλά

και ἂν ἔβγω ἢ ἔργασια μου θὰ ἦτον ἀνάξια λόγου, θὰ τῆς ἔλειπε ἢ ζωντάνια καὶ τὸ χρῶμα.

Ἔτσι τῶρα καὶ τρία χρόνια ρίχτηκα μὲ τὰ μοῦτρα στὴ διάλεκτο. Καλύτερο βοηθὸ στὴν προσπάθειά μου εἶχα τὸν Dawkins. Στὴν ἀρχὴ ἔγραφα τὰ φαρασιώτικα ὄλο μὲ ἑλληνικὰ στοιχεῖα ἀκολουθώντας τὴ γραφὴ τοῦ Ἄναστασιου Λεβίδη πρὸ φαρασιώτικες παροιμίες του τύπουσε ὁ Dawkins στὴ «Λαογραφία» (τ. ΙΑ΄, σ. 131). Ὡστόσο ἡ γραφὴ αὐτὴ δὲν ἰκανοποιούσε. Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπασχόλησε τὴν κ. Μερλιέ καὶ μένα παραπολύ. Εἶναι ζήτημα ἀπὸ τὰ πρωταρχικά. Τελευταῖα κατάληξα ν' ἀκολουθήσω τὴ γραφὴ τοῦ κ. Dawkins καὶ αὐτὴν ἀκολουθῶ ὅσο μοῦ εἶναι δυνατόν, μὴ πρὸς τὴ Διευθύντρια κ. Μερλιέ δὲν τὸ βρίσκει ὀρθὸ νὰ ἀκολουθοῦμε τυφλὰ ἓνα σύστημα γραφῆς, πρὸς τὸ ποῦ μὴν εἶναι καὶ σωστό· ἐξάλλου ἡ προσπάθειά της εἶναι νὰ μεταθέσῃ τὴν εὐθύνη τῆς γραφῆς σὲ ἄλλους γλωσσολόγους γιὰ νὰ εἶναι ἡσυχῆ, ὅτι ἡ δουλειὰ γίνεται μὲ τὸν πιὸ τέλειο τρόπο. Ἔτσι εἶναι! ἀλλὰ τάχα θὰ βρεθῆ αὐτὸς ὁ γλωσσολόγος! Δὲν τὸ πιστεύω, κὶ ἔτσι πάλι στὰ δικά μας φῶτα ἔστω καὶ θαμπὰ πρέπει νὰ στηριχτοῦμε· ἐπομένως κὶ ὅσοι θὰ διαβάζουν τὰ κείμενά μας, ἂς ἔχουν ὑπόψει τοὺς πῶς φθογγολογικὰ δὲν τὰ ἔχουν τέλεια, ὅπως τὰ ἔχουν τουλάχιστο μορφολογικά.

Ἄπὸ τὰ βιβλία ἐλάχιστα μπορεῖ νὰ μάθῃ κανεὶς γιὰ τὰ Φάρασα. Δικαίωμα καὶ ξένοι δὲν ἔγραψαν, παρὰ μιὰ ἀπλὴ μνεῖα ἔκαμαν γιὰ τὸ ἀπόκεντρο αὐτὸ χωριό.

Ἄπὸ τοὺς δικούς μας ὁ Καρολίδης πρῶτος στὸ ἔργο του πρὸς εἶδαν παραπάνω κάνει μιὰ θύμηση κοντὰ στὰ τόσα γλωσσικά. Ἐπειτα ὁ Ρίζος στὰ «Καππαδοκικά» του (σ. 80 Ἔκδ. 1856 Κων/πολ.) κὶ ὁ Ἀρχέλαος (Σαραντίδης) στὴ «Συνασσοῦ» του (σ. 121). Ἄπὸ τοὺς ξένους ὁ Reclus (p. 548) μιλεῖ γιὰ ὁμάδες Ἑλλήνων πρὸς διατήρησαν τὴν ἑλληνικὴ τους συνείδηση καὶ τὴ γλῶσσα κεῖ πρὸς ἀρχίζει ἢ χερσονήσος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ὀνομάζει τὰ Φάρασα ἀετοφωλιά πρὸς δεσπόζει τῶν γύρω του.

Ἄπ' αὐτὰ πρὸς μπόρεσα νὰ ἰδῶ καὶ νὰ διαβάσω εἶδα πρὸς πολὺ λίγη σχετικῶς προσοχὴ δόθηκε στὰ Φάρασα, κὶ ἦταν ἐπόμενο. Ἐνας πρὸς μελετᾶ τὴν Καππαδοκία, τὴ μελετᾶ σὰν ἓνα σύνολο κὶ ἡ μελέτη του λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι εἰδική. Τὰ Φάρασα σὰν μέρος ἑνὸς συνόλου δὲν ἦταν δυνατόν παρὰ σὰ μέρος τοῦ συνόλου τούτου νὰ μελετιέται, ἐπόμενο λοιπὸν νὰ μὴ ἔχη τὸ πλάτος καὶ βάθος πρὸς τοῦ ἀξίζει.

Μὲ τὴν ἔργασια πρὸς τολμῶ νὰ παρουσιάσω, δὲν νομίζω ὅτι ἐξαντλῶ καὶ τὸ θέμα· ἓνα μόνο ἰσχυρίζομαι πρὸς μῆκα πρὸς βαθιὰ στὰ ἔγκατα αὐτοῦ τοῦ θέματος, πρὸς δὲν εἶναι μόνο λαογραφικὸ, παρὰ καὶ γλωσσικὸ. Καὶ λέγοντας «πρὸς βαθιὰ», ἔννοῶ, πρὸς τὸ γλωσσολαογραφικὸ ὕλικὸ πρὸς προσφέρω εἶναι πλουσιώτατο. Θὰ εἶναι τουλάχιστο τόσο πλούσιο ὥστε νὰ μποροῦν εἰδικοί γλωσσολόγοι νὰ βγάλουν τὰ ὅσα λείπουν ἀκόμα ἐπιστημονικὰ (γραμματικῆς, συντακτικῆς καὶ ἄλλα) συμπεράσματα. Θὰ μποροῦν ἐπιστήμονες λαογράφοι νὰ παραδεχτοῦν ὅτι ἔχουμε ἀποθησαυρίσει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου τῶν Φαράσων.

Με τὴν ἐργασία ποὺ παρουσιάζω, ἐγὼ πρῶτος δὲν εἶμαι ἱκανοποιημένος. Ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα τιποτένιο ἑλληνικὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα καὶ μιὰ φτωχὴ λαογραφικὴ γωνία, ἀλλὰ γιὰ ἓναν ὀλόκληρο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ποὺ σὲ μικρογραφία μᾶς δίνει νὰ καταλάβωμε τί ἦταν ὁ Καππαδοκικὸς πολιτισμὸς, εἴτε βυζαντινὸ τὸν θέλετε, εἴτε ρωμαϊκὸ, εἴτε ἀλεξανδρινό, εἴτε ὅ,τι δὴποτε ἄλλο!

Θαρρεῖ κανεὶς πὼς παραμέρισε στὰ ἀπρόσιτα κεῖνα μέρη ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπ' τὸν Καππαδοκικὸ πολιτισμὸ γιὰ νὰ βρῆ ἄσυλο. Ὅ,τι γιὰ τὸ βυζαντινὸ θρησκευτικὸ πολιτισμὸ εἶναι τὸ Ἅγιο Ὄρος, τὸ ἴδιο νομίζω μπορεῖ νὰ θεωρεῖται καὶ ἡ κοιλάδα τοῦ Ζαμάντη ποὺ ἀνοίγεται ἀνάμεσα στὶς πτυχές τοῦ Ἀντίταυρου. Ἐκεῖ σωθῆκαν τὰ παλαιὰ θρησκευτικὰ θέσμια, ἐδῶ σώθηκε τὸ λαϊκὸ βυζαντινοκαππαδοκικὸ χρῶμα φορτωμένο ἀπὸ γλωσσικὲς καὶ λαογραφικὲς πινελιὲς ποὺ ἀξίζουν τῇ μελέτῃ πολλῶν ἐπιστημόνων· πολὺ περισσότερο, γιατί ἡ Ἀνταλλαγὴ τὸν πληθυσμὸ αὐτὸ ποὺ ἔσωσε τὸν παραπάνω πολιτισμὸ τὸν ἔφερε τόσο μπρὸς στὰ πόδια μας σὰ γιὰ νὰ μᾶς πῆ: νάμαι ἐδῶ κοντὰ σας. Ἐμπρός, σῶστε με, σὲ λίγο δὲ θὰ εἶμαι, χάνομαι πιά.

Πρῶτα σκεφτήκαμε ὅλο τὸ ὑλικὸ νὰ τὸ συμπεριλάβουμε σ' ἓνα βιβλίον ποὺ θὰ τὸ τιλοφορούσαμε «τὸ Βαρασοὺ κι οἱ ἀποικίες του».

Ἡ πείρα ὅμως μᾶς διδάξε πὼς αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, γιατί ὁ ὄγκος τοῦ βιβλίου θὰ ξεπεράσῃ τὰ ὅρια ποὺ πρέπει· ἔπειτα γιὰ νὰ τυπωθῇ ἓνα τόσο μεγάλο βιβλίον θὰ πρέπει νὰ περάσουν πολλὰ χρόνια, καὶ ἔτσι θὰ ἐξακολουθῇ νὰ μὲν ἄγνωστος ἀκόμα ἓνας τεράστιος λαογραφικογλωσσικὸς πλοῦτος, ἐνῶ ἔτσι θὰμποροῦν ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐπιστήμονες νὰ χρησιμοποιήσουν ὅ,τι θὰ βγαίη στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας.

Ἐτσι ἀποφασίσαμε νὰ βγάλουμε τμηματικὰ τὴν ὕλη σὲ βιβλία.

Πρῶτον βιβλίον ποὺ δίνουμε εἶναι τοῦτο, μὲ τίτλον «Ἐ Βαρασοὺς α) ἡ ἱστορία του». Θὰ ἀκολουθήσῃ δεῦτερον «τὰ τοπωνύμια» καὶ οὕτω καθεξῆς.

Τὰ γλωσσικὰ κείμενα τὰ βάζομε στὸ τέλος μὲ αὐξουσα ἀριθμητικὴ σειρὰ· ὁ κάθε ἀριθμὸς ἀντιστοιχεῖ σὲ ἀριθμὸ τῆς μετάφρασης ποὺ παρενθέτομε σὰ δοκουμέντο κάθε φορὰ ἐνῶ πραγματευόμαστε τὴ λαογραφικὴ ἱστορία τοῦ Βαρασοῦ. Ὁ γλωσσολόγος θὰ μπορῇ νὰ κἀνῃ τῇ μελέτῃ του παραβάλλοντας κείμενον καὶ μετάφραση. Κεῖνος πάλι ποὺ τὸ ἐνδιαφέρον του εἶναι νὰ μάθῃ μόνον τί ἦταν ὁ Βαρασοὺς καὶ τίποτε παραπάνω, ἀπρόσκοπτα θὰ διαβάξῃ τὸ βιβλίον παραβλέποντας τὸ γλωσσικὸ μέρος παραμερισμένο ὅπως εἶναι στὸ τέλος.

Προσπαθήσαμε μ' αὐτὴν τὴν κατανομὴ τῆς ὕλης νὰ κάμομε πιὸ εὐκόλῃ τὴν ἀνάγνωσθ τοῦ βιβλίου ποὺ ἄμεσα βέβαια ἐνδιαφέρει κείνους ποὺ δὲ θὰ τὸ διαβάσουν, τοὺς Βαρασοῦτες, γιατί οἱ πιὸ πολλοὶ τοὺς εἶναι ἀγράμματοι, καὶ ἴσως θὰ τρίβουν τὰ μάτια τοὺς σὰν ἀκούσουν πὼς εἶχαν κρυμμένο θησαυρὸ πνευματικὸ καὶ τοὺς τὸν ἀποκαλύψαμε· μὰ ἐνδιαφέρει τοὺς ἐπιστήμονες, ἐνδιαφέρει τέλος καὶ τοὺς Ἑλληνας ποὺ θέλουν νὰ γνωρίσουν τὸν πολυδαίδαλον νεοελληνικὸ πολιτισμὸ μας.

Ἐξάλλου ἔχομε καὶ εὐθύνῃ μπρὸς στὶς γενεὲς ποὺ θὰ μᾶς ἀκολουθήσουν.

Κεΐνες με τήν προοπτική πού θά πάρη ή ζωή τους ἴσως με πιό πολύ ενδιαφέρον θά διαβάζουν πῶς κάποτε στίς ἀετοφωλιές τοῦ Ἐντίταυρου ζοῦσε κάποια ἑλληνική φυλὴ πού φύλαξε πιστά τήν ἐθνική κληρονομιά πού πήρε ἀπ' τὸ μεσαιωνικὸ ἑλληνισμό, κι ἴσως θά ἐπαινέσουν τήν προσπάθειά μας γιατί θά τοὺς γίνη ἀφορμὴ μελλοντικῆς μεγαλουργίας.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Πρωτοπόρος λαογράφος καὶ συγγραφέας, Γεννήθηκε τὸ 1874 στὸν Ἄρτοτινά τῆς Δωρίδας. Ὑπηρετήσε ἀρχικὰ ὡς δημοδιδάσκαλος καὶ ἀργότερα ἀποσπάσθηκε, τὸ 1925, στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά στὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Ὡς τὸ θάνατό του τὸ 1943 ὑπῆρξε γραμματέας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας. Συνεργάστηκε στενὰ μετὰ τὴ Μέλπω Μερλιῆ ἀπὸ τὸ 1930 στὰ πρῶτα στάδια τῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν.

Στὸ πλαίσιο τῆς ἔρευνας τοῦ Κέντρου ἀσχολήθηκε εἰδικότερα μετὰ τὰ Φάρασα τῆς Καρπαδοκίας καὶ ἄφησε ὀλόκληρη σειρά χειρογράφων γιὰ τὸν σημαντικὸ αὐτὸ οἰκισμό πού ἀποτελοῦσε τὴν ἀνατολικὴ ἑσχατιὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπὸ τὰ χειρόγραφα αὐτὰ ἐκδόθηκαν δύο βιβλία, *Ἡ λαϊκὴ λατρεία τῶν Φαράσων* (1949) σὲ συνεργασία μετὰ τὸν Δ. Πετρόπουλο καὶ *Παροιμίαι τῶν Φαράσων* (1951) σὲ συνεργασία μετὰ τὸν Δ. Λουκάτο.